

CZU: 94(=135.1)

MOLDOVENISMUL ACTUAL: „REALIZĂRI” ȘI „PERSPECTIVE” (III)*Ion EREMIA**Universitatea de Stat din Moldova*

Tendința moldoveniștilor actuali de a se prezenta urmași destoinici ai marilor cărturari din Moldova din secolele precedente nu are niciun temei. Pe de altă parte, savanți veritabili din Rusia contemporană, istorici și lingviști, nu au căzut în capcana moldovenismului primitiv și consideră că limba vorbită în Moldova în secolele trecute și în prezent este limba română, iar numele corect al poporului este poporul român. Opinia este întemeiată pe cercetări aprofundate ale bogatei moșteniri intelectuale lăsate de marii cărturari din veacurile precedente. Atât timp cât savanții și tineretul studios din Republica Moldova, din Rusia și din alte țări respectă adevărul transmis de sursele istorice și cercetările savanților notorii și utilizează în scrierile lor sintagmele „țările românești”, „limba română” și termenul „român” pentru desemnarea statelor Moldova și Țara Românească (Valahia, Țara Muntenescă), a populației și a limbii vorbite de locuitorii din Republica Moldova, perspectiva „științifică” a moldoveniștilor nu are niciun viitor. Problema identității moldovenești, așa cum o formulează moldoveniștii de astăzi: moldovenii și românii sunt două națiuni diferite, limba moldovenească și limba română sunt două limbi diferite, este o problemă falsă și se va afla mereu în criză.

Cuvinte-chee: român, limba română, moldovenism, moldovean, Moldova, Țara Românească.

THE PRESENT DAY MOLDOVENISM: “ACHIEVEMENS” AND “PERSPECTIVE” (III)

The current Moldovenists' tendency to present themselves as worthy followers of the great scholars of Moldavia from the previous centuries has no basis. Contrary to this, some genuine scholars from contemporary Russia, historians and linguists, did not follow the path of primitive Moldovans, and believe that the spoken language in Moldavia, in the past centuries and present, is Romanian, and the correct name of its people is Romanian. Their opinion is based on a deep research of the rich intellectual heritage left by the great scholars of previous centuries. As long as the scholars and the young students from the Republic of Moldova, Russia and other countries respect the truth held by the historical sources and researches of the notorious scholars, and also use in their papers the expressions “Romanian countries”, “Romanian” and “Romanian language” in relation to Moldova and Principality/Country of Romania (Wallachia, Muntenia), in relation to the population and the spoken language of the Romanians from the Republic of Moldova, the “scientific” perspective of Moldovenists has no future. The issue of Moldovan identity, as it is formulated by today’s Moldovenists: Moldovans and Romanians are two different nations, Moldovan and Romanian are two different languages, it is a false problem and it will always be in crisis.

Keywords: Romanian, Romanian language, Moldovenism, Moldovan, Moldavia, Principality of Romania.

Moldoveniștii actuali – continuatori ai marilor cărturari din Moldova secolelor XVII-XVIII?

Moldoveniștii de astăzi se prezintă a fi continuatorii cărturarilor Gr.Ureche, M.Costin, N.Costin, I.Neculce, V.Măzăreanu, dar și ai istoricilor care au scris istoria Principatului Moldovenesc, cum au fost Gh.Asachi, I.Albineț, M.Drăghici [1, p.11-12] etc. Dar, spre exemplu, Manolache Drăgici, spre deosebire de moldoveniștii de astăzi, îi consideră pe locuitorii Moldovei români, iar limba vorbită de aceștia limba românească [2, p.60-68]. Cât privește Ioan Albineț, el utilizează sintagmele „terile Românești” și „principatele Românești”. Pentru el, limba vorbită în Țara Moldovei este „limba Românească”. În conceptul acestui autor, întemeietorul Moldovei, Bogdan Dragoș, a venit din Maramureș cu „o colonie de Români”. De asemenea, Ioan Albineț apreciază locuitorii Moldovei din timpul domniei lui Ștefan cel Mare cu sintagma „moldo-români”, „poporul moldo-român”. În același context, Seminarul de la Șocola și Cursul de matematică de la Iași erau școlile „românești”. Mai mult chiar, „Țerile în care lăcuiesc astăzi românii” sunt Moldova, Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banatul, partea de răsărit a Ungariei până la Tisa și Țara Românească [3, p.XIII, XIV, XX, XXIII, XXIV, XXVIII, XXX, XXXII, 1]. Asigur cititorul cu toată responsabilitatea că nimeni dintre moldoveniștii contemporani nu împărtășește aceste opinii, de aceea și pretenția lor de a fi continuatorii marilor cărturari din secolele XVII-XIX este lipsită de orice temei. Din exemplele invocate reiese destul de limpede că „lucrările” moldoveniștilor actuali nici pe departe nu sunt „o continuare a tradițiilor cronicarilor moldoveni” sau „ale istoricilor Principatului Moldovenesc din sec. al XIX-lea”, așa cum pretind ei.

Două figuri proeminente de la începutul secolului al XX-lea: Arsenie Stadnițchi și Alexei Mateevici

Acsentie Stadnițchi, viitorul episcop și mitropolit Арсение (Стадницкий) (1862-1936), s-a născut în s.Comarovo, județul Hotin din Basarabia, în anul 1862, în familia preotului moldovean Gheorghe Stadnițchi. În anul 1880 a încheiat studiile la Seminarul Teologic din Chișinău, iar în 1885 Academia Teologică din Kiev. De aici este numit profesor de limba greacă, apoi de cântec bisericesc și istorie civilă la Seminarul Teologic din Chișinău. Între anii 1887 și 1895 a fost redactor la *Buletinul Eparhiei Chișinăului* (Кишиневские епархиальные ведомости). Peste zece ani, la 1895, și-a susținut teza de magistr în teologie dedicată activității lui Gavriil Bănulescu-Bodoni [4], iar în 1904 teza de doctorat în teologie, consacrată evoluției bisericii din Moldova [5], fiind din 1903 deja episcop de Pscov [6].

În contextul general al problemei examinate în prezentul articol, ne vom opri la ultimul studiu al episcopului Arsenie Stadnițchi, în care vom accentua terminologia utilizată de autor pentru desemnarea locuitorilor și denumirea limbii utilizate de ei. Chiar la începutul studiului său, Arsenie Stadnițchi menționează că deja în jurul anului 1228 românii din Moldova și din Țara Muntenească aveau episcopii și preoții lor dintre „locuitorii băștinași, adică români”, iar pe la 1288 românii, în frunte cu Dragoș, în mod pașnic au trecut la est de munții Carpați [7, p.10,12.].

Despre Dosoftei, care avea o educație excelentă, cunoștea mai multe limbi, printre care și limba română, autorul afirma că este o personalitate bine cunoscută în istoria relațiilor bisericești româno-ruse. În calitate de episcop de Roman, apoi și de mitropolit al Moldovei, Dosoftei a tradus mai multe cărți bisericești, urmărind scopul ca serviciul divin să fie făcut în *limba română* (на румынском языке) [7, p.53,76]. În continuare, Arsenie Stadnițchi menționa că nereușita campanie a lui Petru I în Moldova din anul 1711 a avut urmări grele pentru *români* [7, p.57].

Mitropolitul Țării Moldovei Iacob Putneanul (1750-1760) a fost apreciat de către Arsenie Stadnițchi drept un cunoscut *patriot român* (румынский патриот), în timpul căruia s-a remarcat „începutul protestului național al *românilor*” [7, p.58-59].

În conceptul lui Arsenie Stadnițchi, Regulamentul Organic a fost alcătuit pentru *țările române* de guvernul provizoriu rus și de boierii și arhierii *români* [7, p.38].

Referindu-se la episcopia de Roman, Arsenie Stadnițchi sublinia că aici erau multe „hârtii” (бумаги) în limbile *română* și slavonă, iar pe piatra de mormânt a lui Ioanichie, episcop de Roman în perioada anilor 1747 – 1769, inscripția a fost făcută în limba *română* și în limba slavonă [7, p.80].

În unele cazuri, Arsenie Stadnițchi utiliza și sintagma „limba moldovenească” [7, p.11], și termenul „moldoveni” [7, p.20], iar mitropolitul Varlaam, scria Stadnițchi, a tipărit mai multe cărți în moldovenește și în grecește [7, p.51]. Dar este absolut evident că prin utilizarea acestor termeni Arsenie Stadnițchi nu-și propunea să evidențieze careva deosebiri identitare sau lingvistice între locuitorii Țării Moldovei și ai Țării Muntenești, cum definește el statul de la sud de Carpați.

O altă personalitate remarcabilă a neamului românesc de la începutul secolului al XX-lea a fost Alexei Mateevici (1888-1917). El s-a născut în localitatea Căinari din sudul Basarabiei, în familia preotului Mihail Mateevici. În anul 1902 finalizează studiile la Școala teologică din Chișinău, apoi, în 1910, Seminarul Teologic din același oraș, după care se înscrie la Academia Teologică din Kiev, pe care a absolvit-o în anul 1914.

Moldoveniștii actuali apelează la un studiu al lui Alexe Mateevici, publicat în anul 1910 (*Momente ale influenței bisericești asupra originii și dezvoltării istorice a limbii moldovenești*), anul când el încheia studiile la Seminarul Teologic din Chișinău. Ar fi de remarcat faptul că în prima jumătate a secolului al XIX-lea, în Basarabia, sintagmele *limba moldovenească* și *limba română* sunt utilizate fără a se vedea vreo diferență de limbă, ca termeni interschimbabili, cu toate că în documentele oficiale ale țarismului era utilizată doar sintagma *limba moldovenească*.

Începând din anii '60 ai secolului menționat, în Basarabia se interzice predarea „limbii moldovenești” [8, p.31 și urm.], începe să fie încurajată de către autoritățile imperiale civile, militare și ecleziastice ideea existenței *limbii moldovenești* deosebite de limba română. Probabil, acest lucru se făcea destul de intens la începutul secolului al XX-lea în procesul de instruire ecleziastică la Seminarul Teologic din Chișinău, odată ce Alexei Mateevici, proaspăt absolvent al numitului Seminar, publică un articol, în care căuta să demonstreze deosebirile dintre *limba moldovenească* și *limba română*. Întâi de toate, A.Mateevici prezenta contextul schimbărilor care avuseră loc în România: „În țara vecină, România, în care până relativ recent serviciile divine erau făcute după aceleași cărți ecleziastice moldovenești pe care le avem și la noi în Basarabia, acum locul acestor cărți l-au luat altele noi, tipărite în grafia latină într-o limbă nouă, creată de filologii-inovatori.

Limba este distorsionată până la ultima posibilitate. Ea este adusă sub modelul limbii române literare și din abundență înzestrată cu latinisme, galicisme și tot felul de alte barbarisme de origine din Europa Occidentală. Desigur, pentru masele populare ea este complet de neînțeles. Iar asupra omului cultural face o impresie tristă prin incomoditatea ei totală în vederea realizării scopurilor divine". „Argumentele” de ordin lingvistic invocate de către Mateevici sunt, pentru începutul secolului al XX-lea, chiar caraghioase. El afirma: „Cuvintele *bine* (хорошо), *piro*n (гвоздь), *vin* (вино), *fin* (крестник), *miere* (мед), *cer* (небо) moldoveanul le pronunță ghini, chiron, jin, șin, nieri, șier, în timp ce românii le pronunță așa cum aceste cuvinte se scriu” [9, nr.45, p.1593-1597; nr.49, p.1753-1761; nr.52, p.1924-1934].

Cu alte cuvinte, către începutul secolului al XX-lea, reieșind din afirmațiile lui A.Mateevici, locuitorii băștinași ai Basarabiei însușiseră „pronunția” femeilor, cum s-a arătat în partea a doua a acestui studiu, din perioada lui Dimitrie Cantemir și aceasta este prezentată de el drept „limbă moldovenească”, limba maselor populare. Dar Mateevici a avut destul intelect pentru ca ulterior să înțeleagă obiectiv lucrurile. În *Cuvântarea* rostită la Primul Congres al Învățătorilor Moldoveni din Basarabia din 25 mai 1917 afirma: „Da, suntem moldoveni, fii ai vechii Moldove, însă facem parte din marele trup al românismului, așezat prin România, Bucovina și Transilvania. Frații noștri din Bucovina, Transilvania și Macedonia nu se numesc după locurile unde trăiesc, ci-și zic români. Așa trebuie să facem și noi! Asta nu însemnează separatism, căci și cei din Transilvania, și cei din Bucovina, și cei din America se numesc tot români. Trebuie să știm de unde ne tragem, căci altfel suntem niște nenorociți rătăciți. Trebuie să știm că suntem români, strănepoți de-ai romanilor și frați cu italienii, francezii, spaniolii și portughezii. Aceasta trebuie să li-o spunem și copiilor și tuturor celor neluminați. Să-i luminăm pe toți cu lumina dreaptă”; „N-avem două limbi și două literaturi, ci numai una, aceeași cu cea de peste Prut. Aceasta să se știe din capul locului, ca să nu mai vorbim degeaba. Unii zic că limba românească e franțuzită. Asta nu-i adevărat! Ce e drept, sunt și în România unii rătăciți în ce privește limba, dar trebuie să se știe că cel mai puternic curent acolo e cel popular în limbă și în literatură. Noi trebuie să ajungem de la limba noastră proastă de astăzi numaidecât la limba literară românească!” [10, p.462-464].

Examinând opera lui A.Mateevici, istoricul din Rusia Oleg Grom formula concluzia că pentru acesta, ca și pentru alți mulți intelectuali basarabeni, „recunoașterea unei identități deosebite moldovenești nu însemna negarea automată a identității românești. Deosebirea față de românofili a constat în aceea că moldovenii erau imaginați ca o comunitate independentă, apropiată, dar nu identică cu cea românească” [11]. Concluzia dată nu este îndreptățită de cuvintele citate mai sus, care aparțin nemijlocit lui Alexei Mateevici. Pe de altă parte, utilizarea termenului „moldoveni” pentru desemnarea locuitorilor din Basarabia nici pe departe nu înseamnă „recunoașterea unei identități deosebite moldovenești”. Cu atât mai mult că „certitudinea identității de neam”, adică a românilor și a moldovenilor, în conceptul lui Alexei Mateevici, este demonstrată cu lux de amănunte de către o altă autoare, Tatiana Butnaru [12].

Savanți din Rusia contemporană despre limba și locuitorii Basarabiei și ai Moldovei

Este de remarcat și faptul că savanții din Rusia contemporană atrag o mare atenție moștenirii culturale din secolul al XIX-lea, inclusiv celei legate de Basarabia, anexată la Imperiul Rus în anul 1812. Un interes deosebit prezintă articolul publicat de M.V. Domsilețkaia. Referindu-se la termenul *Volohi* (*valahi*, *vlahi*), autoarea subliniază că cu acest termen erau numiți locuitorii din Principatele Dunăre în țările slave [13, p.51]. Așadar, autoarea nu face nicio deosebire între *volohi*, *valahi*, *vlahi*, așa cum o făcea N.Mohov și o face V.Stati, identificându-i pe volohi cu *moldovenii*, iar pe *valahi* cu românii. Autoarea scrie destul de limpede că după anul 1812 Rusia avea nevoie de cadre pentru a crea în Basarabia aparatul birocratic local, pentru reformarea sistemului de învățământ și rezolvarea altor probleme, care necesita cadre bine pregătite – administratori, diplomați, traducători, învățători, care să cunoască și *limba română*, și limba rusă [13, p.51]. În calitate de disciplină lingvistică, subliniază autoarea, românistica începe să se dezvolte la Universitatea din Sankt Petersburg din anul 1839, când a fost deschisă catedra de „limbă *valaho-moldovenească*”. Crearea acestei catedre a fost chemată să completeze lipsa de cadre, care „să cunoască fundamental *valaho-moldoveneasca*”, adică, precizează autoarea, *limba română*. Catedra respectivă a activat pe parcursul a 20 de ani, însă a fost închisă în anul 1858, pe motivul că și-a îndeplinit misiunea pentru care a fost creată [13, p.52-53].

Așadar, în pofida faptului că autoritățile țariste din secolul al XIX-lea utilizau termenii „limba moldovenească” [13, p.57] și „limba valaho-moldovenească”, autoarea din Rusia contemporană afirmă destul de clar că în realitate este vorba de *limba română*.

Cu privire la „studierea practică a limbii române în Imperiul Rus”, M.V. Domosilețkaia subliniază că pentru prima dată ea a început să fie studiată din anul 1823 în Seminarul Teologic din Chișinău, dar, în afară de *Gramatica ruso-românească* (Российско-румынской грамматики) semnată de avocatul basarabean Ștefan Marțella (Штефан Марджела) [14] și publicată la 1827 la Sankt Petersburg, examinată de autoare, alte rezultate reale nu se cunosc. În privința scopului urmărit prin publicarea *Gramaticii*, Ștefan Marțella atenționează la necesitatea pentru cei 800 000 de români din Basarabia și cele câteva milioane de români de peste Prut și Dunăre să cunoască limba rusă. De asemenea, *Gramatica* era necesară și rușilor, care vor dori să învețe limba română, autoarea subliniind totuși că ea «era destinată, în primul rând „rușilor doritori de a învăța limba română”, nu românilor» [13, p.53-54]. Menționând de nenumărate ori că este vorba de limba română, autoarea din Rusia atenționează la faptul că în *Gramatica* lui Marțella „limba română este prezentată în vechea chirilică și cu multe particularități caracteristice vorbirii moldovenești” [13, p.54]. Așadar, apare destul de clar că nici alfabetul chirilic, nici particularitățile vorbirii moldovenești nu sunt utilizate de M.V. Domosilețkaia drept argumente pentru a demonstra existența unei limbi moldovenești deosebite de limba română.

Referindu-se la un alt intelectual din perioada dată, anume – Ia.D. Ghinculov (1800-1870), lucrările căruia au fost examinate de M.V. Domosilețkaia, domnia sa afirmă că din anul 1819 acesta preda „limba moldovenească”. Referința este făcută la un studiu publicat în anul 1960 de către Ludmila Oganean – evident, atunci, în plină perioadă sovietică, nicidecum nu se putea utiliza sintagma „limba română” [13, p.56] pentru limba vorbită în Basarabia secolului al XIX-lea. Activitatea cărturărească basarabeană a lui Ia.D. Ghinculov [15, p.142-146] a culminat cu un *Dicționar moldo-rus* (Молдавско-Российский Словарь, 1829), manuscrisul căruia se păstrează la Sankt Petersburg, manuscris examinat de M.V. Domosilețkaia. Cu toate că *Dicționarul* se numea *moldo-rus*, M.V. Domosilețkaia apreciază că *Dicționarul* lui Ia.D. Ghinculov este „a doua, după lucrarea lui S.Marțella, experiență lexicografică bilingvă ruso-românească” [13, p.59]. O altă lucrare a lui Ia.D. Ghinculov, examinată de M.V. Domosilețkaia, a fost *Начертание правил валахо-молдавской грамматики* (1840), în care, după aprecierea autoarei, „a fost făcută prima încercare reușită de a descrie și analiza la nivel teoretic particularitățile structurii gramaticale a limbii române” [13, p.61-62]. Conform autoarei, Ia.D. Ghinculov introduce în circuitul științific rusesc noțiunea de *român*, pe care o argumentează prin aceea că până la formarea Țării Moldovei locuitorii din ambele țări erau cunoscuți cu numele comun *români*. Pentru Ghinculov, *limba valaho-moldovenească* este nu altceva decât *limba română*, opinie împărtășită și de către M.V. Domosilețkaia [13, p.63]. Concomitent, Ghinculov deosebea *graiurile* moldovenești și valah [13, p.65]. Ia.Ghinculov, consideră autoarea, a fost primul în știința lingvistică rusă care a caracterizat structura limbii române, a indicat cota-parte a cuvintelor din diferite limbi: 0,4-0,5 cuvinte de origine latină, 0,3 – de origine slavă, restul – de origine ungară, turcă și greacă, amestec rezultat, în opinia domniei sale, din locuirea îndelungată a diferitor popoare cu românii [13, p.64]. În aprecierea dată de M.V. Domosilețkaia, importanța lucrării lui Ghinculov constă și în faptul că el pentru prima dată a alcătuit un dicționar „lingvistic ruso-român terminologic” [13, p.67]. El explica clar poziția sa: „Я Молдаван, Валах, Ромын – Еу сынт Молдован, Валах, Ромын: «Ромын – общее название Молдован и Валахов. Последние не присвоили себе частного названия; Молдованы же называют их Мунтянами (горцами). По просторечию говорят и Румын» [13, p.72]. M.V. Domosilețkaia mai menționează că Ghinculov a publicat un *Dicționar rus-român a celor mai utilizate cuvinte*, prima parte a căruia include 3500 de termeni, iar partea a doua cuprinde *Regulile de bază ale limbii române (valaho-moldovenești)* [13, p.73].

În ce privește slavistul rus I.I. Sreznevski (1812-1880), M.V. Domosilețkaia subliniază că acesta „absolut corect scrie că «volohii-vlahii sau rumunii» aparțin popoarelor, limba căroră, așa cum este ea astăzi, s-a format cu ajutorul elementului slav” [13, p.75]. Într-un studiu consacrat istoriei limbii ruse, referindu-se la spațiul pe care îl ocupau slavii vechi, Sreznevski îi amintește la sud pe greci și români (румунов), dar menționează și influența românilor asupra slavilor [16].

Un alt savant care s-a aflat în atenția M.V. Domosilețkaia a fost Polihronie Sârcu (1852-1905), un român, care, uneori, este apreciat și „savant rus” [17, p.14], originar din s. Strășeni (Basarabia), cunoscător a mai multor limbi, inclusiv româna [17, p.24], iar la Petersburg a predat cursuri de limbă și literatură română. Din anul 1883 el era privat-docent la Catedra de Filologie slavă a Universității din Sankt Petersburg, unde preda limba și literatura română [17, p.26], limba veche slavă și istoria limbii ruse. Lucrările acestuia, apreciază autoarea, „au fost o contribuție semnificativă la studiarea problemelor filologiei românești” [13, p.78]. În lecția introductivă din 12 ianuarie 1884 P.Sârcu sublinia că „subiectul lecțiilor mele va fi limba și literatura

română ... trebuie să urmărim soarta istorică a *poporului român* și principalele momente istorice ale formării *limbii române*" [13, p.79]. P.Sârcu cunoștea foarte bine specificul cronicilor bizantine, occidentale și slavone care îi numesc cu termenul *vlahi* pe *români* [13, p.79]. M.V. Domosilețkaia subliniază că P.Sârcu a fost primul savant în știința rusă care a amintit despre existența mai multor graiuri în *limba română*, graiul *dac* (în Valahia, Basarabia, Bucovina, Transilvania și Banat); *macedonean* (în Macedonia, Epir și Tesalia); *istriean* (în partea de sud a Istriei, pe insula Krke sau Veli). P.Sârcu considera că limba și literatura română literară s-au format în secolul al XVI-lea. Ulterior cei mai zeloși „distribuitori” ai *limbii române*, sublinia P.Sârcu, au fost Vasile Lupu și Matei Basarab, ambii foarte educați, dar care s-au dușmănit până la sfârșitul vieții în tendința lor „pentru unirea tuturor românilor sub un singur sceptru”. Ambii au deschis multe școli românești, dar cel mai remarcabil fenomen literar din perioada dată au fost letopisețele românești, în special letopisețul lui Ioan Neculce [13, p.81].

Mai mult chiar, „moldoveanul Polihronie Sârcu”, cum este el apreciat într-un articol [18, p.184], se considera *român*. În scrisoarea din 29 noiembrie 1884 Polihronie Sârcu se adresa „Societății pentru literatura și cultura română din Bucovina”, regiune aflată în acel timp în componența Austro-Ungariei, cu rugămintea de a-i trimite „Foaia societății” și „Calendarul” pe anul 1885 cu precizarea la propria persoană: „Ca român și profesor de limbă și literatură română la Universitatea de aicia ...”. La rândul său, P.Sârcu trimitea „Societății” două lucrări ale sale, exprimându-și regretul: „dar-mi pare reu, nu în *limba română*” [19, p.361-362]. Materialele recent publicate atestă că Polihronie Sârcu era un român convins și îl învinuia pe slavistul A.Iațimirski de românofobie și în susținerea politicii de rusificare a Basarabiei, acuzații pe care acesta le respingea ca fiind nefondate [18, p.184].

Iată așa gândeau cei mai iluștri reprezentanți ai intelectualității basarabene la sfârșitul secolului al XIX-lea, intelectualitate care activa în capitala Imperiului Rus și care idee nu avea despre existența în Basarabia a faimoasei limbi moldovenești, „națiuni burgheze moldovenești”, una dintre cele mai aberante și năstrușnice invenții ale istoriografiei sovietice.

În centrul atenției M.V. Domosilețkaia s-a aflat și slavistul A.I. Iațimirski (1873-1925), care, de asemenea, scria în lucrările sale despre *limba română*, despre folclorul *românesc* [13, p.94, 96], despre etnografia *românilor basarabeni* [18, p.71-72]. Atunci când M.V. Domosilețkaia face referință la dicționarul lui A.I. Iațimirski „Словарь словено-молдавский”, autoarea din Rusia îl încadrează în lista celor 13 „dicționare slavo-române” [13, p.114]. În autobiografia scrisă de A.I. Iațimirski în anul 1899 și introdusă recent în circuitul științific el sublinia că școala primară a făcut-o în „localitatea pur românească Hâncești. Aici am făcut cunoștință cu *limba română*, cu modul de viață, obiceiurile și creația populară a *românilor basarabeni* ...” [18, p.180].

M.V. Domosilețkaia a continuat investigarea problemei ce ține de studierea *limbii române* de către prestigioșii savanți sovietici M.V. Serghievski, V.F. Șișmariov, D.E. Mihalci și R.A. Budagov [20, p.701-730]. De fapt, studiul dat prezintă un indice biobibliografic adnotat care reflectă activitatea științifică în domeniul studiilor românești ale celor mai mari lingviști ruși care au activat după anul 1917. Caracteristic este faptul că pentru toți, chiar dacă aceștia au utilizat sintagma *limba moldovenească* (altfel în timpul regimului sovietic nici nu se putea), M.V. Domosilețkaia a utilizat o rubrică unică, spre exemplu *Studiile lui M.V. Serghievski dedicate limbii române* (РАБОТЫ М.В. СЕРГИЕВСКОГО по румынскому языку), *Studiile lui V.F. Șișmariov dedicate limbii române* (РАБОТЫ В.Ф. ШИШМАРЁВА по румынскому языку) etc., semn că pentru autoare sintagma *limba română* este sintagma corectă pentru limba respectivă și nicidecum sintagma „limba moldovenească”.

Este de remarcat și opinia unui istoric din Rusia contemporană, B.P. Narumov, care scrie următoarele: „În plan sociolingvistic, unitatea *limbii române* ca instituție socială este justificată de existența unei singure limbi literare care s-a format în secolele XVI-XIX în Transilvania, Valahia și Moldova, în prezent funcționează în România și în Republica Moldova (în ultima oficial este denumită moldovenească), dar nu „acoperă” dialectele sud-dunărene, deși în secolele XIX-XX s-au făcut încercări de a răspândi cunoașterea *limbii române* printre purtătorii acestor dialecte” [21].

O.B. Diomin examinează poziția slavistului V.I. Grigorovici față de Moldova și România prin prisma examinării de către ultimul a *Cursului primitiv de limba rumână* al lui Ioan Doncev, publicat la Chișinău în 1865 și formulează ideea că V.Grigorovici a ajuns la concluzia că I.Doncev a avut în vedere, în primul rând, să dea un ghid pentru cadrele didactice dintre *români*, care predau limba română tinerilor de origine *română* [22, p.82]. „În același timp, sublinia O.B. Diomin, descriind situația în instituțiile de învățământ din Tiraspol

și Chișinău, V.I. Grigorovici nu s-a oprit în mod special nici la problemele privind naționalitatea studenților (ceea ce poate fi explicat prin diviziunea acceptată atunci după principiul religios), nici la problemele funcționării *limbii române*". Doar într-un singur caz, menționează O.B. Diomin, slavistul V.Grigorovici a subliniat că „numai limba latină se întâlnește cu o alienare nemeritată și, ceea ce este demn de remarcat, la *elevii de origine română*". Astfel, concluziona el, chiar și aparenta ei rudenie cu limba „moldovenească” (ghilimelele aparțin lui O.B. Diomin – I.E.) nu-i asigură sprijin [22, p.86]. Așadar, O.B. Diomin a luat termenul „moldovenească” în ghilimele, semn că nu recunoaște existența unei asemenea limbi, deosebite de limba română.

V.I. Grigorovici a fost recenzentul care, practic, a respins cursul de limbă română al lui Doncev. Printre alte observații figura și aceasta: „Nu ar fi de dorit ca patriotismul românesc în Basarabia să fie pasionat de mărirea inoportună a domnitorului Cuza” [22, p.83]. O.B. Diomin prezintă și concluzia la care a ajuns Grigorovici, anume – că lucrarea lui Doncev nu este un ghid pentru studierea corectă a limbii populare a românilor, ci mai degrabă un ghid care indică modul în care savanții locali transformă această limbă. Limba română, continua el, ar trebui să fie studiată nu doar pe „modelele problematice ale progresiștilor contemporani în limbă și ortografie”, dar și pe vechile monumente, și pe limba vie a „prea uitatului popor”. Prin urmare, conchidea V.Grigorovici, „cursul inițial al limbii române” poate fi doar o completare a manualului pentru studiul limbii române al lui Ia.D. Ghinculov [22, p.84].

Referindu-se la *vlahii* din Balcani, V.Grigorovici îi considera *români*. El a călătorit în Turcia europeană, în perioada 20 august 1844 – 7 februarie 1845, și în mai multe localități fixează orașe și sate locuite de valahi. „Mi se pare, concluziona el, că localitățile *acestor români* (этих румынов) se întind neîntrerupt prin munți de la Epir și Medovo până la Dunăre”.

Referindu-se la începutul cronografiei moldovenești, V.Grigorovici considera că el poate fi pus în jurul anului 1500, primul loc, în opinia sa, îl ocupă trei cronicile scrise în limbile română, latină și slavonă. După ce prezintă pe scurt și cronografia din Țara Românească, Grigorovici concluziona pentru ambele țări: „insuficiența surselor la *istoria românilor* este evidentă” [23, p.229].

Actualmente, în faptul că *vlahii* de la sud de Dunăre sunt numiți *români* este învinuită, de regulă, istoriografia românească, așa-zisă naționalistă. Dar slavistul V.Grigorovici, născut la Balta (viitoarea capitală a RASS Moldovenești), care i-a apreciat pe *vlahii* din Balcani drept *români*, nu era român de origine. El cunoștea literatura istorică a timpului, inclusiv a Școlii transilvănene [24, p.69-79], nu avea simpatii deosebite nici față de români, nici față de faptul cum istoricii din Țara Românească, la momentul când Grigorovici s-a aflat acolo (1845), explicau problemele etnogenezei românilor [22, p.78], dar, cu atât mai mult, îi considera *români* pe *vlahii* de la sud de Dunăre.

Istoricul S.I. Murtuzaliev aduce în discuție o scrisoare a lui Grigorovici din 28 mai 1847 adresată istoricului militar I.P. Liprandi, în care solicita ca acesta să-i pună la dispoziție orice informație care l-ar ajuta să studieze popoarele *român* și bulgar, relațiile anterioare ale bulgarilor și sârbilor cu *românii*, despre situația bisericii din Moldova și Valahia până la mijlocul secolului al XV-lea, orice sursă scrisă despre aceste trei popoare [25, p.65], adică despre *români*, sârbi și bulgari. Cu alte cuvinte, pentru Grigorovici, dar și pentru istoricul nominalizat din Rusia contemporană, locuitorii din Moldova și din Țara Românească erau *români*.

Referindu-se la Țara Românească, Grigorovici utiliza termenul „limba română” (румунский язык) [23, p.219], dar și „limba valahă” (валашского языка) [23, p.220], semn că el pune semnul de egalitate între termenii *român* și *valah*.

Grigorovici, printre primii, ne oferă și informații despre începutul studierii disciplinei *Istoria Românilor*, amintind un articol al profesorului A.T. Laurian (1810-1881) *Discursu introductiv la Istoria Românilor* [23, p.227], publicat în *Magazin istoric pentru Dacia* în anul 1845 [26, p.143]. Tot în acest număr al *Magazinului* Nicolae Bălcescu (1819-1852) a publicat *Cuvânt preliminar despre izvoarele istoriei românilor* [27]. Așadar, A.T.Laurian și N. Bălcescu continuau realizarea în viață a ideilor ilustrului reprezentant al Școlii Ardelene Samuil Micu (1745-1806), care, la timpul său, redactase *Istoria românilor cu întrebări și răspunsuri*, publicată însă parțial, mult mai târziu, la 1848 [28]. Cred că cititorului îi va fi interesant să cunoască ce scria la acest subiect excentricul Lucian Boia în anul 1976: „Deși posteritatea a reținut în primul rând numele lui Bălcescu, se pare că rolul lui Laurian, al cărui nume apare de fapt primul pe pagina de titlu (a revistei *Magazin istoric pentru Dacia* – I.E.), a fost mai însemnat. În primul volum al revistei (din 1845) el publică un *Discurs introductiv în istoria românilor*, în realitate o sinteză a *istoriei noastre*, accentuând *ideea latinității* și a uni-

tății teritoriale; în acest sens, este remarcabil faptul că autorul se referă mereu la Dacia, chiar pentru timpurile noi. Cu unele modificări, în 1846, el a publicat această „scurtă” istorie a românilor, în broșură separată, în limbile latină, franceză și germană” [29, p.120-123]. După cum vedem, Lucian Boia nu supune criticii, dimpotrivă, chiar acceptă că anume *istoria românilor* este *istoria noastră*, acceptă ideea *latinității* și cea a *unității teritoriale*, idei de care se deține în studiile publicate după anul 1990.

Un alt autor din Rusia contemporană, lingvistul și istoricul P.V. Tulaev, în *Introducerea* la ediția din anul 2011 a lucrărilor lui Iurie Venelin (1802-1839), afirmă despre acesta că, în afară de limbile greacă și latină, el cunoștea germana, franceza, engleza, italiana, spaniola, comunica în maghiară și *volohă*, pentru ultima, cu precizarea autorului în paranteze, *română* [30, p.7]. Adică, explică suplimentar P.V. Tulaev, limba *volohă* este *limba română*.

Lucrarea lui E.E. Golubinski, un mare specialist rus în domeniul istoriei bisericești, a atras atenția lui A.A. Platonov, care a realizat o scurtă biografie a acestuia, în care subliniază munca enormă depusă pentru realizarea *Schițelor scurte ale istoriei bisericilor ortodoxe: bulgare, sârbe și române sau moldo-valahe* [31], lucrare care a fost destul de bine primită la timpul ei [32, p.20-28]. Termenul *române*, care este echivalentul sintagmei moldo-valahe, nu i-au deranjat nici pe E.Golubinski și pe alți specialiști din secolul al XIX-lea, dar nici pe savantul contemporan nouă, A.A. Platonov. Același lucru îl putem afirma și despre o altă cercetătoare din Rusia contemporană, K.A. Kuzoro, care sublinia că de prin anii 1880 la Academia Teologică din Sankt Petersburg activa *Catedra de Istorie a bisericilor ortodoxe slave*, inclusiv cea *românească*, și un rol important în această direcție l-a avut lucrarea lui E.E. Golubinski *Schițe scurte ale istoriei bisericilor ortodoxe: bulgare, sârbe și române sau moldo-valahe* [33, p.104].

E.E. Golubinski interpreta destul de original denumirea de Moldovlahia, în sensul că este vorba de Valahia, adică Țara Românească de pe râul Moldova. Valahii și molodvenii, specifica el, sunt două ramuri ale aceluiași popor, care se numește cu numele comun de român (румынов) [31, p. 331]. În continuare autorul scrie despre naționalitatea *românilor* (румынов) sau a *valahomoldovenilor* (валахомолдаван) [31, p.331], poporul *moldovlah* (молдовлахийском народе) [31, p.371], *românii moldovlahi* (румыны молдовлахийские) [31, p.371], *moldovlahii* (молдовлахи) [31, p.373], *românii moldoveni* (румынов молдавских) [31, p.388, 390,392], *moldovenii români* (молдавских румынов) [31, p.388-389], *românii valahi și moldoveni* (румыны валашские и молдавские) [31, p.336,390], *românii Moldovei* (Румыны Молдавии) [31, p.346,393].

Referindu-se la alte comunități etnice care locuiau pe teritoriul Moldovei, E.E. Golubinski îi amintește pe *maghiarii moldoveni* (молдавских мадьяров) [31, p.369,389], *cumanii sau polovții moldoveni* (молдавские куманы или половцы) [31, p.388], *sașii moldoveni* (молдавских саксов) [31, p.390], adică este vorba despre comunitățile etnice diferite de români, care locuiau pe teritoriul Țării Moldovei.

Limba română (румынский язык), scrie E.E. Golubinski, a început să fie utilizată concomitent cu limba slavă de la jumătatea secolului al XVII-lea, din timpul voievozilor moldovean Vasile Lupu și valah Matei Basarab, primul deschizând la Iași, capitala țării, o tipografie pentru tipărirea cărților în *limba română* (на румынском языке) [31, p.391].

Voievodatul *moldovalah*, adică, sublinia E.E. Golubinski, statul actual Moldova, căruia anterior îi aparțineau „Basarabia noastră rusească și Bucovina austriacă”, a fost întemeiat mai târziu decât Valahia. Țara, care se aflase sub puterea cumanilor, nu avea *propriii ei stăpâni români* (собственных румынских владельцев) și *statul românesc* Moldova a fost fondat exact așa ca și Ungrovlahia, de către originari transilvăneni [31, p.337].

Ce crede tineretul studios din Rusia despre limba vorbită în Republica Moldova, și nu numai

În sfârșit, să vedem ce opinie au studenții de la Universitatea din Sankt Petersburg referitoare la limba română și limba moldovenească. Destul de concludent în acest sens este referatul *Despre originea limbii române și importanța ei în lumea contemporană* realizat de studenta A.N. Pavluhina sub îndrumarea științifică a doctorului-conferențiar universitar de la *Catedra de Lingvistică* a aceleiași Universități, N.E. Kamovnikova. Referindu-se la limba moldovenească și la limba română, crede autoarea, deosebirile încep să apară în secolul al XIX-lea, când din limba română erau înlăturate lexemele slave și se introduceau rădăcini latine, franceze și italiene. Însă în secolul al XX-lea, continuă autoarea, are loc procesul de apropiere a normelor lingvistice ale limbilor română și moldovenească și după anul 1952 ele, practic, sunt identice. Cu alte cuvinte, până în secolul al XIX-lea a existat o limbă română unică pentru țările române, iar în secolul al XIX-lea a avut lor proce-

sul indicat și, drept consecință, ar fi apărut limba moldovenească, care însă dispărea pe la mijlocul secolului al XX-lea. Teoria, desigur, este destul de interesantă, dar în acest caz apare întrebarea: Atunci cum mai este răspândită limba moldovenească în Republica Moldova, Nistrenia, Bucovina, regiunea Odesa din Ucraina și chiar într-o regiune din Transilvania, dacă ea dispărea prin anii 50 ai secolului trecut?

Dar, în referatul examinat, autoarea expune și alte opinii, demne de luat în considerare:

- Purtătorii *limbii române* locuiesc în România și în Republica Moldova, în Ucraina (regiunile Odesa, Cernăuți, Transcarpatia), în Transnistria, în unele locuri din Serbia, Ungaria, Albania, Macedonia, în țările Uniunii Europene și, de asemenea, în SUA și Canada, Israel și Rusia.
- Actualmente, limba oficială a Republicii Moldova este *limba română* în baza grafiei latine; în 2013 ea a fost redenumită din limba moldovenească în limba română. Autoarea face aluzie la Hotărârea Curții Constituționale din 2013, care prevedea: „Prin urmare, niciun act juridic, indiferent de forța acestuia, inclusiv Legea Fundamentală, nu poate veni în contradicție cu textul Declarației de Independență. Atât timp cât Republica Moldova se află în aceeași ordine politică creată prin Declarația de Independență de la 27 august 1991, legiuitorul constituant nu poate adopta reglementări ce contravin acesteia. Totuși, în cazul în care legiuitorul constituant a admis în Legea Fundamentală anumite contradicții față de textul Declarației de Independență, textul autentic rămâne a fi cel din Declarația de Independență”. În *Declarația de Independență* este utilizată sintagma *limba română*, iar în Constituție – *limba moldovenească* [34].
- De asemenea, *limba română, în baza grafiei chirilice*, specifică A.N. Pavluhina, este una dintre limbile oficiale ale nerecunoscutei Republici Moldovenești Nistrene, dar în constituția acesteia ea este indicată ca limba moldovenească [35].

Așadar, o studentă de la Universitatea din Sankt Petersburg confirmă încă odată că *limba română* este denumirea corectă a limbii vorbite și nu „limba moldovenească”, anume limba română este limba oficială a Republicii Moldova și una dintre limbile oficiale din Nistrenia.

În același context, doi specialiști în lingvistică de la Universitatea de Stat din Uralul de Sud (Celeabinsk) dădeau în anul 2015 următoarea apreciere limbii române: „Dintre toate limbile romanice (franceză, spaniolă, italiană, portugheză etc.), adică limbile care își au începutul din limba latină, limba oficială a Romei (Rome), numai româna a păstrat numele roman original și înseamnă „limba romanilor””. Și autorii continuă: „Limba română a fost influențată și de alfabetul chirilic, pe baza căruia s-a născut și a existat scrisul românesc până în anii 1860” [36].

Să încercăm să privim la moldoveniștii actuali din Republica Moldova din perspectiva acestor aprecieri ale specialiștilor din Rusia contemporană ...

Concluzii

- Moldoveniștii de astăzi nu au o poziție unică referitoare la originea moldovenilor, în căutarea patriei de origine a „moldovenilor” sunt enunțate cele mai diverse ipoteze: ei ar fi din Balcani (Iliria), Moldova boemă, Maramureș.
- Utilizarea sintagmei *limba moldovenească* de către cărturarilor din epoca medievală și din cea modernă nu înseamnă că ei aveau în vedere două limbi diferite. În prima jumătate a secolului al XIX-lea sintagmele *limba moldovenească* și *limba română* sunt utilizate în Basarabia fără a se vedea vreo diferență de limbă, ca termeni interschimbabili, cu toate că în documentele oficiale ale țarismului era utilizată doar sintagma *limba moldovenească*.
- Inițial, în așa mod, problema a fost pusă de autoritățile țariste în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Sub presiunea propagandei țariste, ideea a fost preluată, temporar, și de unii intelectuali; totuși, majoritatea absolută a acestora i-au considerat pe locuitorii autohtoni din Basarabia români, iar limba vorbită de ei – limba română.
- Autorii din Rusia contemporană, în procesul de examinare a operei cărturarilor din secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, utilizează uneori și sintagma *limba moldovenească*, dar niciodată cu semnificația că ar fi alta decât limba română.
- Materialul examinat aici atestă limpede că din perspectiva moldovenismului primitiv din Republica Moldova, savanții istorici și lingviști, dar și studenții din Rusia contemporană, care nu recunosc existența unei limbi moldovenești deosebite de limba română, sunt și ei românizatori, ceea ce, desigur, este o absurditate.

- În acest context, apare și mai pronunțat caracterul politic al acțiunilor moldoveniștilor locali, acțiuni care nu se încadrează în cercetarea științifică autentică.
- Atât timp cât savanții și tineretul studios din Republica Moldova, din Rusia și din alte țări respectă adevărul transmis de sursele istorice și de cercetările savanților notorii, utilizează în scrierile lor sintagmele *țările românești*, *limba română* și *român* pentru desemnarea statelor Moldova și Țara Românească (Valahia, Țara Muntenească), a populației și a limbii vorbite de locuitorii din Republica Moldova, perspectiva „științifică” a moldoveniștilor nu are niciun viitor.
- Problema identității moldovenești, așa cum o formulează moldoveniștii de astăzi: moldovenii și românii sunt două națiuni diferite, limba moldovenească și limba română sunt două limbi diferite, este o problemă falsă și se va afla mereu în criză. În cazul dat, este deosebit de evident că problema respectivă, examinată prin prisma opțiunilor politice ale moldoveniștilor, nu are absolut nimic cu știința: este o problemă pur politică și modificarea opțiunilor politice ale acestora de la păstrarea URSS-ului la stăutul Republicii Moldova este o modificare fariseică.

Referințe:

1. *Istoria Moldovei*. Vol.I. Țara Moldovei în evul mediu (secolele XI-XVII). Chișinău, 2016.
2. EREMIA, I. Românișmul unui cărturar moldovean din secolul al XIX-lea – Manolachi Drăghici. În: *Identități naționale în dialog intercultural: Unitate prin diversitate* / Coordonatori I.Gumenăi, S.Șipoș. Chișinău, 2016, p.60-68.
3. ALBINEȚ, I. *Manual de Istoria Principatului Moldovei*. Partea I. / Ed. Gh.Sion. Iași: Institutul Albinei, 1845.
4. СТАДНИЦКИЙ, А. *Гавриил Бэнулеску-Бодони, Экзарх молдовлахийский и митрополит Кишиневский*. Кишинев, 1894.
5. Арсений, епископ Псковский. *Исследования и монографии по истории Молдавской церкви*. СПб.: Тип. Ф.Вайсберга и П.Гершунина, 1904.
6. Арсений (Стадницкий), Древою. *Открытая православная энциклопедия*. Disponibil: <https://drevo-info.ru/articles/2387.html#wrapper> [Accesat: 02.12.2018]
7. Арсений, епископ Псковский. *Исследования и монографии по истории Молдавской церкви*. СПб.: Тип. Ф.Вайсберга и П.Гершунина, 1904.
8. СЮБАНУ, А. Politică glotică a țarismului rus în Basarabia. În: *Akademos*, 2012, nr.2(25).
9. МАТЕЕВИЧ, А. Моменты церковного влияния в происхождении и историческом развитии молдавского языка. В: *Кишиневские епархиальные ведомости*, 1910, №45, с.1593-1597; №49, с.1753-1761; №52, с.1924-1934; 1911, №42, с.1477-1487.
10. МАТЕЕВИЦИ, А. *Opere*. Vol.I. Chișinău: Știința, 1993.
11. ГРОМ, О. *Региональный, этнокультурный и имперский проекты национальной идентичности в Бессарабии (1905-1912)*. Disponibil: <http://buktolerance.com.ua/?p=3375&lang=ru> [Accesat: 12.07.2017]
12. BUTNARU, T. *Alexei Mateevici – animator al Unirii și renașterii spirituale din Basarabia*. Disponibil: <http://basarabialiterara.com.md/?p=18926> [Accesat: 02.12.2018]
13. ДОМОСИЛЕЦКАЯ, М.В. Изучение румынского языка и культуры румын в России (XIX в. – начало XX в.). В: *Acta Linguistica Petropolitana. Труды Института Лингвистических Исследований*. Санкт-Петербург: Издательство Института лингвистических исследований РАН, 2009, №.1, с.51-151.
14. МАРЦЕЛЛА, С. *Российско-Румынская грамматика, составленная Степаном Марцеллою и изданная Департаментом Народного просвещения*. Книга первая. Граматикъ Руссакъ ши Румынякъ, ынкіпуіть де Штефан Марцела ши тіпъріть де Діпартаментул ... . Санкт-Петербург: Типография Департамента Народного Просвещения, 1827.
15. GIRFANOVA, A.H. On the History of the Romanian language studies in Russia. În: *Dacoromania*, serie nouă, XVII, 2012, nr.2, p.142-146. Disponibil [http://www.dacoromania.inst-puscariu.ro/articole/17_XVII_\(2012_nr.2\)%20\[Pages%20142%20-%20146\].pdf](http://www.dacoromania.inst-puscariu.ro/articole/17_XVII_(2012_nr.2)%20[Pages%20142%20-%20146].pdf) [Accesat: 12.11.2018]
16. СРЕЗНЕВСКИЙ, И.И. *Мысли об истории русского языка*. Disponibil: <http://www.ruthenia.ru/apr/textes/sreznevs/srezn1.htm> [Accesat: 02.12.2018]
17. НИКОЛОВ, А., ГЕРД, Л., П.А. Сирку в България (1878-1879) В: *Studia mediaevalia et Byzantina*, София, 2012, с.14. ISSN 1314-4170 Disponibil: <https://www.academia.edu/2138126> [Accesat: 02.10.2018]
18. КОЛИН, А.И., СТЫКАЛИН, А.С. Новые сведения о жизни и деятельности ростовского профессора А.И. Яцимирского. В: *Новое прошлое / The new past*, 2016, №4, с.178-192. Disponibil: <http://newpast.sfedu.ru/upload/iblock/a4c/The%20New%20Past%204%2012.pdf> [Accesat: 12.12.2017]
19. EREMIA, I. Recenzie la cartea: Documente Bucovinene, vol VII/Teodor Balan, Iași, TAIDA, 2005, XX p.+318 p.; vol. VIII, XVI p. + 234 p. – vol. IX, Iași, TAIDA, 2006, XII p. + 164 p. În: *Tiragetiă. Istorie. Muzeologie. Serie nouă*. Vol.II [XVII], nr.2, p.361-362.

20. ДОМОСИЛЕЦКАЯ, М.В. Изучение румынского языка в России в середине XX века (М.В. Сергиевский, В.Ф. Шишмарёв, Д.Е. Михальчи, Р.А. Будагов: аннотированный библиографический указатель). В: *Acta linguistica petropolitana*. Труды Института лингвистических исследований РАН / Отв. ред. Н.Н. Казанский. Том VII. Ч. 1) с.701-730 Disponibil: https://alp.iling.spb.ru/static/alp_VII_1.pdf. [Accesat: 01.12.2018]
21. НАРУМОВ, Б.П. *Идея единства языка в румынском языкознании*. Disponibil: http://elibrary.udsu.ru/xmlui/bitstream/handle/123456789/3231/Repina_80.pdf?sequence=1 [Accesat: 05.10.2018]
22. ДЁМИН, О.Б. *Молдавия и Румыния в деятельности российского слависта В.И. Григоровича*. Disponibil: http://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/32532/grigorovich_15-77-88.pdf?sequence=-1[Accesat: 02.05.2018]
23. *Донесения В.И. Григоровича объ его путешествіи по славянскимъ землямъ*. Казань: Типо-литография Императорского Университета, 1915.
24. МЕЛЬНИЧЕНКО, Е.А. Румынские издания в именном фонде В.И. Григоровича научной библиотеки Одесского Национального Университета имени И.И. Мечникова. В: *Вісник Одесского Национального Университета*. Серия: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство, Том 21, вип.2, с.69-79.
25. МУРГУЗАЛИЕВ, С.И. *В.И. Григорович – первый российский историк Болгарии XV – XVI вв.* (к 200-летию со дня рождения). Disponibil: https://dspace.kpfu.ru/xmlui/bitstream/handle/net/32555/grigorovich_15-55-68.pdf?sequence=-1&isAllowed=y [Accesat: 07.12.2018]
26. ROȘU, V.-T. *A.T. Laurian, editor și redactor la Magazin Istoric pentru Dacia*, p.143. Disponibil: http://diam.uab.ro/istorie.uab.ro/publicatii/colectia_aush/annales_13/11_rosu.pdf. [Accesat: 07.12.2018]
27. CRETOIU, A. *Magazin istoric pentru Dacia – Rolul istoriografiei în procesul de deșteptare națională*. Disponibil: (<http://www.eualegromania.ro/2018/10/26/magazin-istoric-pentru-dacia-rolul-istoriografiei-in-procesul-de-desteptare-nationala/> [Accesat: 26.12.2018]
28. *Istoriografia în țările române în perioada destrămării feudalismului*. Disponibil: <https://crispedia.ro/istoriografiatarile-romane-perioada-destramarii-feudalismului/> [Accesat: 09.12.2018].
29. VOIA, L. *Evoluția istoriografiei române*. București, 1971.
30. ВЕНЕЛИН, Ю.И. О происхождении славян вообще и россос в особенности. В: ВЕНЕЛИН, Ю.И. *Истоки Руси и славянства* / Сост., предисл. и коммент. П.В. Тулаев / Отв. ред. О.А. Платонов. Москва: Институт русской цивилизации, 2011.
31. ГОЛУБИНСКИЙ, Е.Е. *Краткий очерк истории православных церквей: болгарской, сербской и румынской или молдо-валайской*. Москва: Унив. тип. (М. Катков и К°), 1871.
32. ПЛАТОНОВ, А.А. Академик Е.Е. Голубинский – церковный историк и человек. В: *Отечественные архивы*, 2003, №3, с.20-28 Disponibil: <http://www.golubinski.ru/golubinski/eeg.htm> [Accesat: 26.12.2018]
33. КУЗОВО, К.А. *Направления исследования церковной истории в российских духовных Академиях второй половины XIX – первой четверти XX в.* Disponibil: http://scjournal.ru/articles/issn_1997-292X_2014_5-3_26.pdf. [Accesat: 27.12.2018]
34. Hotărârea Curții Constituționale nr.36 din 05.12.2013 privind interpretarea articolului 13 alin.(1) din Constituție în corelație cu Preambulul Constituției și Declarația de Independență a Republicii Moldova (*Sesizările nr. 8b/2013 și 41b/2013*). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* 2013, nr.304-310, art.51. Data intrării în vigoare: 05.12.2013. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/350850/>. [Accesat: 06.10.2018]
35. ПАВЛУХИНА, А.Н. О происхождении румынского языка и его значении в современном мире. В: *Молодежный научный форум: Гуманитарные науки*: электр. сб. ст. по материалам XXIV студ. междунар. заочной науч.-практ. конф. Москва: «МЦНО», 2015, №5(23). Disponibil: URL: [https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/5\(23\).pdf](https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/5(23).pdf). [Accesat: 02.12.2018]
36. ПАНОВА, Р.С., МИКУ, А.К., Лингвистические связи между русским и румынским языками. В: *Электронный научный журнал «Язык. Культура. Коммуникация»*, 2015, Том 3. Disponibil: <https://journals.susu.ru/lcc/article/view/150/365>. [Accesat: 27.12.2018]

Date despre autor:

Ion EREMIА, doctor habilitat, profesor universitar, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: ioneremia2007@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2007-9233

Prezentat la 10.02.2019